Hikmet Yurdu *Yıl:1, S.2, (Temmuz-Aralık-2008) ss. 167-176*

Tesettür Meselesinin Çözüm Yolları[*]

İzmirli İsmail Hakkı

Ali Duman[**]

Özet:

İzmirli İsmail Hakkı, 1900'lü yıllarda, Osmanlı toplumunda tartışılmaya başlanmış olan örtünme (tesettür) meselesi üzerinde durmaktadır. Meselenin nasıl çözüleceği konusunda bazı fıkhi bilgiler verdikten sonra, tesettürün, dinin zorunlu maslahatlarından olan neslin korunmasının gerçekleştirilebilmesi için zinadan korunmak amacıyla emredilmiş olduğunu, dolayısıyla toplumda zina riski ortadan kalkmadıkça tesettürün gerekliliğinin ortadan kalkmayacağını söylemektedir.

Anahtar Kelimeler: tesettür, örtünme, İzmirli İsmail Hakkı, fıkıh

Solution methods of The Veiling Problem

Abstract:

In this article, İzmirli is dwell upon the veiling subject. After he present some of knowledge about islamic law, he claim that the veiling is ordered because of to protect the adultery. Consenquently veiling is not remove unless risk of adultery.

Keywords: Veiling, İzmirli İsmail Hakkı, cloth, islamic law.

SADELEŞTİRME

Bugün bizi en fazla uğraştıran bilimsel bir konu var ise o da tesettür meselesidir. Tesettür meselesini hangi bakış açısından değerlendireceğiz? Öncelikle belirlenmesi gereken husus budur.

---

[*] İzmirli İsmail Hakkı'nın "Tesettür Meselesinin Turuk-ı Halli" adlı bu makalesi Sebilü'r-Reşad cilt: 12, aded: 261, ss.78-80'de "Nisaiyyat" (kadınlarla ilgil konular) genel başlığı altında yayınlanmıştır.

[**] Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Ana Bilim Dalı öğretim üyesi.

Tesettür meselesi ya sosyal ve felsefî bilimler veya şer'î bilimler açısından ele alınabilir. Hangi ilmin bakış açısından değerlendirilirse orada ancak o ilmin kuralları, öncülleri, metot ve çıkış yolları geçerli olur.

Görüyorum ki tesettür meselesini problem edinen yazarlar konuyu dini açıdan çözümlemek istiyorlar. Şu halde dayanağımız sadece şer'î deliller, şer'î kurallar ve fıkıh usulü olacaktır.

Gerçekte bu yazarlar bazen ayet ve hadislerden bahsediyorlar. Bazen mezhep imamlarının herhangi birinin görüşünü açıklıyorlar ise de ayet veya hadis okumak ile veya böyle bir fıkıh kuralı vardır demekle iş bitmez. Bu şekilde hüküm vermek, cahilcedir.

İlk olarak - Bir ayeti veya bir hadisi görmekle hemen dinen böyledir denemez. Alimler dinin bir takım kısımlarını açıklıyorlar.

En büyük müçtehitlerden ve fakihlerden Şeyhü'l-İslam el-Harrânî'nin incelemelerine göre şeriat üç kısımdır: Gönderilmiş / Vahy edilmiş şeriat (şer`-i münezzel), yorumlanabilir şeriat (şer`-i müevvel), değiştirilebilir şeriat (şer-i mübeddel).

Vahy edilmiş şeriat: Kitap ve Sünnettir. Yorumlanabilir şeriat: Hakimin hükmü ve müçtehitlerin görüşleridir. Vahy edilmiş şeriatı inkar edenin küfrüne hükmedilir. Bütün müminlerin vahy edilmiş şeriata uyması farzdır. Yorumlanabilir şeriatı inkar edenin kafir olduğuna hükmedilemez. Bütün müminlerin belirli bir yorumlanabilir şeriata uyması farz olamaz.

Sıffîn Harbinde Hazret-i Ali (K.V.)'nin askerlerinden biri tarafından söylendiği rivayet olunan şu:

نحن قتلناكم على تأويله   كما قتلناكم على تنزيله

Biz sizinle (Kur'an'ın) yorumu (tevili) üzere savaştık

(Kur'an'în) nidirilişinde savaştığımız gibi

beyit vahy edilmiş şeriat ile yorumlanabilir şeriatı ayırmaktadır.

Bu beyit gereğince Bedir Savaşı vahy edilmiş şeriat ile, Peygamberimizin sözü ile meşru iken; Sıffîn savaşı yorumlanabilir şeriat ile Hz. Ali'nin görüşü ile meşru olur.

Burada bahsedilen yorum (te'vil) mananın râci` olduğu gerçeği idrak etmek demektir.

Değiştirilebilir şeriat ise mevzu hadislere dayanan şeriat veya Şari'in maksadına aykırı olarak yorumlanan şer'î nasslardır; buradaki yorum (te'vil), manayı değiştirmek ve bozmak (tahrif) demektir.

Değiştirilebilir şeriatın inkar edilmesi farzdır. Değiştirilebilir şeriat ile amel etmek ya şeriatın sıfatını bilmemek veya Müslümanların yolunu bozmak (ifsâd) etmek demektir. Her iki ihtimale göre değiştirilebilir şeriat ile amel edenler ya cahil veya fesatçıdırlar. Tesettür meselesinde dayanağımız esas itibariyle vahy edilmiş şeriat, fer ve yorum açısından yorumlanabilir şeriat olacaktır.

Cehalet ve bozgunculuk ile tesettür meselesini değiştirilebilir şeriata dayandırmak sağkınlıktır.

Tesettür meselesinde vahy edilniş şeriat ve yorumlanabilir şeriatın hükmünü bilelim de ona uyalım. Bunlara aykırı olan değiştirilebilir şeriata uymaktan kaçınalım.

İkinci olarak - Nusus-ı şeriyyeden ancak kavaid-i şeriyye mucabince ahkam istinbât olunur, nusus-ı şeriyyeden istinbat-ı ahkam için ayet-i kerime ve hadis-i şerifin gerek efraden, gerek terkiben meani-i lugaviyesini, meani-i şeriyyesini bilmek, usul-ı fıkhda beyan olunan aksamını bilmek, hadis-i şerifin senedâtını bilmek, ilm-i rical-i hadise muttali olmak lazımdır.

Üçüncü Olarak – Bir fıkıh kuralını görmek ile hemen hadiseyi ona uygulamak gerekmez. Fıkıh kurallarını olaylara uygulamak için öncelikle illet, yani hükmün dayanağı (menat-ı hükm) belirlenmelidir. Bir fıkıh kuralı hükmün dayanağı belirlenmeden önce hiçbir hadise ve meseleye uygulanamaz.

Yeni felsefe kitaplarında açıklandığı üzere bilimsel akıl yürütme / çıkarım (istikra) iki olay arasında ancak bir illiyet bağıntısı bulunup, varlığı kesin olarak belirlendikten sonra gerçekleşebilir. Meşhur Ravson: İlliyetin başlangıcı akıl yürütmenin gizli bir damarıdır diyor. Olaylardan, olayların dayandığı illetlere, sonra olayları düzenleyen kanunlara ulaşılır. İllet bilindiği zaman olaylar bilinir ve gerçekleşmesinden önce evvel anlaşılabilir.

İngiliz filozofları Bacon ile Stuarth Mill'in ortaya koydukları "İllet bulma" kanunlarını çok daha önce fakihler, usulcüler uygulamaya koymuşlardı. Şu kadar ki Bacon ile Stuarth Mill olayların illetini keşfetmek için illet bulma kanunla-

rını uyguluyorlar, usulcüler ise olayların hükümlerinin illetini keşfetmek için uyguluyorlardı..

Yeni felsefe gereğince olayların illeti belirlendikten sonra nasıl kanun belirlenir ise fıkıh ilmi gereğince de hadiseye uygulanması gereken şer'î hükmün illeti belirlendikten sonra kanun belirlenir.

Din alimleri kıyası uygulamak için öncelikle illeti bulmaya çalışmışlardır. İllet mansus olunca yani Şari tarafından açıkça bildirilince din alimleri için yalnız uygulama yönü, yani hükmün dayanağını (tahkik-i menat-ı hüküm) belirleme yönü kalır. İllet mansus olmayınca öncelikle illet belirlenir (istihrac), hükmün dayanağı çıkarılır (tahric-i menat-ı hüküm), sonra diğer bir hadise hakkında şer'î hüküm açıklanır. Bazen hükmün dayanağında müdahalesi bulunmayan sıfatları ayıklamak gerekir, bu şekilde hükmün dayanağı ayıklanmış (tenkih-i menat-ı hüküm) olur. Dolayısıyla doğa kanununu uygulamak için doğa hadisesinin illetini nasıl bilmek gerekirse, bir fıkıh kuralının uygulanması için de öylece hükmün dayanağını (menat-ı hüküm) bilmek gerekir. Hükmün dayanağı bilinmeden önce uygulanması, görüş açıklanması mümkün değildir.

O halde nasıl oluyor da hükmün illetini bilmeden, öğrenmeden fıkıh kuralını uygulamaya kalkışıyoruz?

Hükmün dayanağı belirlemeden önce bir meseleyi çözmeyi şeriat, ilim, felsefe asla onaylamaz.

Dördüncü olarak - Fıkıh ilmi mezhep ve metot açısından önce ikiye ayrılır: Kendisine uyulacak olanların fıkhı (fıkh-ı ehl-i ittiba), bid'atçilerin fıkhı (fıkh-ı ehl-i ibtidâ). Kendisine uyulacakların fıkhına sünnete uygun fıkıh (fıkh-ı Sünnî) da denir.

Günümüzde İslam memleketlerinde uygulamada olan fıkh şunlardır: Hanefî, Malikî, Şafiî, Hanbelî, Zahirî veya Davudi, İmamî veya Caferî, Zeydî, İbâzî.

İlk beşine Ehl-i Sünnet fıkhı denir.

Fıkıh kuralları ya mezhep ve metot açısından ittifakla onaylanır veya tartışmalı olur.

Mesela "Zorluk kolaylığı celbeder", "Sözün üretilmesi ihmal edilmesinden daha üstündür" kuralları üzerinde ittifak vardır (müttefakun aleyh); "Kıyasa

aykırı olarak sabit olan şey, makisün aleyh olamaz", "Vafedenin şartı Şari'in şartı gibidir" kuralları tartışmalıdır (münazaun fîh).

Evet! Bir hadise ya İslâmî fıkıh ile, ya sünnete uygun fıkıh ile, ya dört imamdan birinin fıkhı ile, ya İslam hilafetinin uygulandığı Hanefî fıkhı ile, ya fen bilimlerinde de dayanak olan fetva kitaplarında açıklanmış olan görüşler ile çözülebilir.

İlk yöntem: Hadiseyi mezhep imamlarından herhangi birinin mezhebine göre çözmek yoludur, ki buraya İmamî, Zeydî, İbazî fıkhı da dahildir. Bu yöntemde olsa olsa sünnet dairesinin dışında çıkılmış olur.

İkinci Yöntem: Hadiseyi Ehl-i Sünnet imamlarından birinin mezhebiyle çözmek yöntemidir, ki buraya Dâvudî, Evzaî, Sevrî, Cerîrî, Rahavî gibi dört imamın dışında kalan Ehl-i Sünnet fıkıhları da dahildir. Bu yöntemde sünnet dairesi dışında çıkılmış olmaz. Ancak dört imamın mezheplerinin görüşlerinin dışına çıkılmış olabilir.

Üçüncü Yöntem: Hadiseyi dört imamdan birinin mezhebiyle çözme yöntemidir. Bu yöntemde sadece Hanefi mezhebinin görüşlerinin çıkılmış olabilir.

Dördüncü Yöntem: Gerek fetva merci olsun, gerek fetva merci olmasın Hanefi büyüklerinin muteber kitaplarına baş vurarak fakihlerin nasslarından ibare, işaret, delalet veya iktiza yollarından biriyle hadiseyi çözme yöntemidir. Bu yöntemde Hanefi mezhebinin görüşlerinin dışına çıkılmış olmaz.

Beşinci Yöntem: Fetva merci olan fetva kitaplarına müracaat ederek hadiseyi çözmektir.

Aynı şekilde bir meselenin çözülmesi konusunda ya delilin en güçlüsüne veya içinde yaşanılan dönemde en uygun olan görüşe baş vurulur.

Bu beş yöntemden başka bizim için bir yöntem bulunamaz. Bu beş yöntem aşama aşama en geniş olan yöntemden en dar olan yönteme doğru kademelenir.

Bir olay beşinci yöntemle çözülür ise problem yok! Artık dördüncü yönteme gerek kalmaz. Hadise beşinci yöntemle çözülemediği zaman dördüncü yöntem uygulanır. Bu yöntemle problem çözülürse mesele Hanefi mezhebi görüşleri dairesinde ile halledilmiş olur. Böylece en nihayet ilk yönteme kadar gidi-

lir. Orada da hadisenin çözülmesi mümkün olmazsa artık İslam dairesi içerisinde olayın çözülmeyeceği ortaya çıkmış olur.

Bize açıklana fıkıh kurallarının öncelikle derecelerini bilmek, üzerinde icma edilmiş (mecmaun aleyh), ittifak edilmiş (müttefakun aleyh) veya ihtilaf edilmiş (muhtelefün fih) olduğunu belirlemek gereklidir ve bu son derece önemlidir. Meseleyi hangi yöntem ile çözebilecek isek o yöntemin kurallarına uygun hareket etmek lazımdır. Fıkıh kuralını sadece okumak yeterli değildir. Şurasını hiçbir zaman unutmayalım ki İslam'da hükümleri meşru kılan illet ya bir faydayı (maslahat) kazandırmalı (celb), ya bir faydayı tamamlamalı (tekmil), ya bir zararı (mefsedet) ortadan kaldırmalı (def), ya bir zararı eksiltmelidir (taklil). Fıkıh kuralları, Müslümanların saadetini tam anlamıyla gerçekleştirmeye kefil olduğundan Müslümanlık ile çözülemeyecek hiçbir fayda (maslahat) bulunmadığı gibi Müslümanlık ile çözülemeyecek hiçbir zarar (mefsedet) de yoktur. Tesettür meselesinde fayda (maslahat) varsa emin olalım ki şeriatımız onu onaylamıştır. aksine bir zarar (mefsedet) varsa yine emin olalım ki şeriatımız asla onu onaylamayacaktır.

Şeriat hükümlerinin delilleri Müslümanları ilgilendiren bir problemi leh veya aleyhde olmak üzere pek güzel çözer. Siz Müslümanları ilgilendiren bir mesele bulunuz ki o mesele: Kitap, Sünnet, İcma, Kıyas, İstihsan, Istıslah, Istıshab, Beraet, Avaid (örf), Nefy-i Medarik, Sedd-i Zerayi, ahzu bi-ekall, ahzu bi'l-ehaf, ahzu bi'lahut, ahzu bi'l-asl, ahzu bi'l-ezhar, umum-ı belva, istikrâ, telazüm, teharri ve tevahhi, kurâ, amelün bi'ş-şebeheyn, şehadet-i vicdan[1] gibi şer'i hüküm delilleriyle çözülmüş olmasın!..

Bütün sosyal problemleri ilgilendiren şer'i hükümleri fıkıh kuralları gayet filozofça, gayet adilane olarak çözer.

Temel fıkıh (külli) kurallarının bir kısmını izah edelim:

- Eşyada asl olan ibahadır (mübahlıktır).
- İnsanlar arası ilişkileri bozmaktansa imkan çerçevesinde doğruluğuna yorumlamak daha iyidir. (Muamelât-ı nâsı fesada vermekten ise mehma imkan sıhhate haml etmek evladır).

---

[1] Yazar, bahsettiği delilleri İlm-i Hilaf adlı kitabında teferruatıyla ele almaktadır. Geniş bilgi için bkz. İzmirli İsmail Hakkı, **Tartışmalar bilimi (İlm-i Hilaf)**, Sad. Ali Duman, Malatya, 2001, 39-159. (sadeleştiren)

- Sıkıntıdan kurtulmak için işlerin halledilmesinde ustalık gösterilir. (Mezaikden kurtulmak için tedbir-i umurda hazakat gösterilir).
- Batıla ulşamak veya sabit olduktan sonra bir hakkı ortadan kaldırmak için re'y kullanmak haramdır (Batıla erişmek veya bade's-sübût bir hakkı iptal etmek için re'y istimali haramdır).
- Kıyas terk edilerek topluma en uygun olan şey alınır. (Kıyas terk olunub nâsa evfak olan ahz olunur).
- Özel ve genel hükümlerin bağlı olduğu durumla ilgili hükümlerde kolaylık aranır. (Has ve ammın mübtela olduğu ahvale dair olan ahkamda suhulet talep olunur).
- Zarar ortadan kaldırılıp, yaralayıcı yok edilir (Zarar def, cerh ref olunur).
- Kolaylık için zorluk terk edilir (Yüsr için usr terk olunur).
- Toplumun faydasına dayanan delilin hükmünden adete dönülür (Maslahat-ı nâsa mebni delilin hükmünden adete udul olunur).
- Tercih edilen faydaya ulaştıran, ancak harama vesile olan şey, haram değildir. (Maslahat-ı racihaya muvassıl olan vesile-i haram, haram değildir).
- Kötülüğe giden yolu kapamak için haram kılınan bir şey tercih edilen faydaya ulaşmak içn caiz olur. (Sedd-i zerayi için haram kılınan bir şey maslahat-ı racihaya mebni caiz olur).
- Mükelleflerin hükümleri, mükelleflerin faydaları konulmuştur. (Ahkam-ı mükellefîn mesalih-i mükellefîn için mevzudur).
- Zorunluluklar, yasak olan şeyleri mübah kılar. (Zaruretler memnu olan şeyleri mübah kılar).
- Zaruretler kendi miktarınca takdir olunur.
- İhtiyaç genel olsun, özel olsun, zorunluluk derecesinde kabul edilir. (Hacet umumi olsun, hususi olsun zaruret menzilesine tenzil olunur).
- Zorluk, kolaylığı celb eder. (Meşekkat teysiri celb eder).
- Bir işte sıkıntı görülünce, ruhsat ve genişlik tanınır. (Bir işte meşakkat görülünce ruhsat ve vüsat verilir).
- Hükümler, illetle birlikte devam eder. (Ahkam illet ile beraber deveran eder).

- Kötülüğü ortadan kaldırmak, iyiliği gerçekleştirmekten önceliklidir. (Def-i mefasid celb-i menafiden evladır).
- İki kötü olan şeyden, daha hafif olanı tercih edilir. (Ehven-i şerreyn ihtiyar olunur).
- Engel ile gereklilik çatıştığında, engel öne alınır. (Mani ile muktezi tearuz ettikde mani ona takdim olunur).
- Zorunluluk, bir başkasının hakkını ortadan kaldırmaz. (Iztırar gayrın hakkını ibtal etmez).
- Adet belirleyicidir. (Adet muhakkemdir).
- Zamanın değişmesiyle, hükümlerin değişmes inkar olunamaz. (Ezmanın teğayyürü ile ahkamın teğayyürü inkar olunamaz).
- Adet, ancak devamlı, sürekli ve üstün olursa geçerlidir. (Adet ancak muttarıd veya galib oldukda muteber olur).
- Örfen bilinen şey, şart kılınmış gibidir. (Örfen maruf olan şart kılınmış gibidir).
- Şer'î adetler ebediyen geçerli, toplumsal adetler değişebilirdir, örf ile nass yorumlanabilir. (Adât-ı şeriyye ebeden sabit, adât-ı câriye mütebeddeldir, örf ile nass te'vil olunur!)

İslam şeriatı, kadının muhtaç olduğu şeye ihtiyacına göre, zorunlu olduğu şeye zarureti oranında izin vermektedir. İslam şeriatında zorunlu mefsedetler beş tanedir: dinin korunması, nefsin korunması, aklın korunması, malın korunması, neslin korunması.

Dinin korunması: savaşan düşmanla savaşmak (cihad), din olmayan şeylere (bidatler) davet eden adetlerle savaşmakla gerçekleşir. Hanefî imamlarına göre Müslüman olmayanlarla (gayr-ı Müslimler) İslam'ı inkar ettiklerinden dolayı değil, savaşan düşman olmalarından dolayı savaşılır: Cihadın illeti, İslam'ın inkar (küfr) değil, savaşma halidir. Bu sebeple ruhban sınıfından olan kimseler öldürülmez. Zımmîlerin, müste'menlerin, harp etmeyen çocuğunu, kadınların savaşta öldürülmemeleri hakkında icma vardır.

Nefsin korunması: Kısas ile gerçekleşir. "وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ"[2] ayeti buna işaret etmektedir. Kısas kişisel öç alma yolunu tıkamak için meşrudur.

Aklın korunması: İçki cezası ile gerçekleşir. Aklı korumak için sarhoş edici içkiler haram kılınmıştır.

Malın korunması: Hırsız, gasıb ve yol kesiciyi cezalandırmakla gerçekleşir.

Neslin korunması: Zina cezası ile gerçekleşir.

İbadetler: Dinin korunmasına; **adetler**: nefsin ve aklın korunmasına; **muamelât**: neslin ve malın korunmasına; **cezalar**: beşini de korumaya yöneliktir.

Neslin korunması, şeriatın zorunlu maksatlarındandır. Zina nesli yok eder. Zina, mahiyeti, zatı itibariyle şer'an çirkin değildir. Zina, mahiyetinden dolayı yasaklanmış değildir. Muhtemelen zina ile neseplerin karışması, meninin israfı gerçekleştiği için zina yasaklanmıştır. Yoksa mahiyeti itibariyle zina ile nikahın ne farkı vardır?

Nikahta neseb sabit olduğu, meni israf olmadığı için nikah şer'an onaylanmıştır. Zina ile meni israf olduğu, neseb yok olduğu için zina şer'an onaylanmamıştır. Nesebin ziyanı ve menin israfı zinadan ayrı olmadığı için zina batıldır, zina ile şer'î hüküm sabit olmaz.o yüzden zina hiçbir şekilde onaylanamaz..

Tesettür: Zina fesadının önünü tıkamak için (Zeria-i fesad-ı zina) meşrudur. Zinanın duygusal boyutu da, zinaya götüren yollar da haramdır. Bu da tabiîdir. Çünkü bir kimse askerine, yönettiği topluluğa veya ailesine bir şeyi yasakladıktan sonra yasakladığı şeye ulaştıran yolları ve sebepleri onlara nasıl mübah kılabilir? Doğal olarak ona götüren yolları ve onun sebeplerini de yasaklayacaktır. Bunun gibi doktorlar hastalığı tedavi etmek istedikleri zaman hastayı, hastalığa götüren yolları engellemeye çalışırlar. Aksi taktirde ıslah etmek istedikleri şey iyice kötüleşir. Buna göre hikmet, maslahat ve olgunluğun en üst derecesinde bulunan şeriat da böylece harama ulaştıran yolları, yani zinaya götüren her şeyi yasaklıyor.

Özetle insanlardan ne zaman zina endişesi ortadan kalkarsa işte o zaman tesettür ve örtünme de kalkar. Başka türlü kalkamaz. Ne yukarıda bahsettiğimiz

---

[2] Bakara, 2/179.

beş yöntemle, ne şeriat hükümlerinin delilleriyle, ne fıkıh kurallarıyla tesettür ve örtünme ortadan kalkar. İyiliğin emredilmesi ve kötülüğün yasaklanması yasaklanmadıkça, şeriat alimleri bulunduğu müddetçe ve bu şeriat alimleri hakkı örten kimseler olmadığı müddetçe kadınlar ile tatlı tatlı sohbet edilemez.

Geçmiş fakihlerin aleyhinde ne kadar söz söylenirse söylensin ona İslam dünyasında hiçbir kıymet verilmez.